

PESA INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

PESA ULUSLARARASI
SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

October 2016, Vol:2, Issue:3 Ekim 2016, Cilt:2, Sayı 3
e-ISSN: 2149-8385 p-ISSN: 2528-9950
journal homepage: www.sosyalarastirmalar.org

Postmodern İnsanın Tanrı Anlayışı God Understanding of Postmodern Man

Ali YILDIRIM

Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, ali.yildirim26@gop.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 10 EKİM 2016
Kabul 20 Ekim 2016

Anahtar Kelimeler:

Modern, postmodern, tanrı, deizm

© 2016 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Semavi dinlere mensup olanların Tanrı imajının, inananların ruh dünyalarında tasavvuru, ağırlıklı olarak kutsal metinlerde belirtildiği şekliyle ortaya konmaktadır. Buna göre inanan insan, kutsal metinlerde tanımlanan Tanrı'nın vasıflarına göre inanç dünyasını oluşturmaktadır. Diğer taraftan Tanrı imajı, Tanrı-insan ilişkileri üzerine düşünen filozoflarca felsefe tarihi boyunca çeşitli şekillerde adlandırılmaya ve tanımlanmaya çalışılmıştır. 20. yüzyılın sonları ile birlikte inanan modern insan, gelişen teknoloji, değişen yaşam koşulları ve postmodern kültürün taleplerinin ve beklentilerinin baskısı altında inanç dünyasına yeniden bir şekil verme ihtiyacı hissetmiştir. Bu durum, inancın, kaynağından farklı bir mecraya kaymasına zemin hazırlamıştır. Postmodern bireyin zihnindeki otoriter, kadir-i mutlak Tanrı, yaşam tarzına karışmayan, özgürlüğüne müdahale etmeyen, bir bakıma kendisi için var olan postmodern bir Tanrı'ya dönüşmüştür. Bu nedenle geleneksel teist anlayıştan, modern deist bir yaklaşım ile aslında adı konmamış postmodern bir deizmin doğduğuna şahit olmaktayız. Bu sunumda, sosyolojik olarak çok geniş bir sahayı ilgilendiren postmodern insanın inanç dünyasının tahlilinden daha çok Tanrı anlayışı üzerine bir takım değerlendirmeler yapmaya çalışacağız.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 10 October 2016
Accepted 20 October 2016

Keywords:

Modern, postmodern, god, deism.

© 2016 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Heavenly audience of members of the religious image of God, is conceived in the spirit of the faithful of the world, mainly as specified in the scriptures have been revealed. Accordingly, the believer, is the belief in the world according to God's attributes defined in the scriptures. On the other hand the image of God, God-to be defined in various ways throughout the history of philosophy, philosophers who have tried on human relations and called. Believing the end of the 20th century with modern humans, evolving technology, changing living conditions and the demand under pressure from the expectations and beliefs of the world postmodern culture has felt a need to give back. In this case, your faith has prepared the ground to shift to a different channel from the source. Authoritarian in the mind of the postmodern individual, omnipotent God, not interfere with the lifestyle, which does not interfere with the freedom, which has become a postmodern God has a care for himself. Therefore, understanding the traditional theist, deist undiagnosed actually name with a modern approach that we are witnessing a postmodern Deism was born. In this presentation, we will try to make some sociological assessments on more understanding of

God from the analysis of a wide field of interest postmodern man's faith in the world.

Postmodern İnsanın Tanrı Anlayışı

Euthyphro diyalogunda, Sokrates daha çok dindarlık anlamında kullanılan ‘iyi’nin “Tanrıları memnun eden şey”¹ olarak tanımlandığına dikkat çekmekte ve bir anlamda soyut kavramlarla ilgili tanımların insanın kendi duygu ve düşüncelerinin eseri olduğuna işaret etmektedir. Gerçekten de anlamın verili olmayıp üretildiği düşüncesi aynı olaylara farklı türlerden anlam verilebileceğini, her bir söylemin kendi özgül konteksi içinde kendi nesnelere, kendi mantığını ve kendi doğruluğunu yaratan kapalı dünyalar olduğunu gösterir.² Anlaşılan o ki, söylemin mahiyetini, ifade edenin duygu ve düşünceleri ile zaman-mekân faktörlerinden bağımsız olarak ortaya koymaya çalışmak, söylemin doğru anlaşılmasını ve yorumlanmasını sekteye uğratabilir. Bu durumu dini ifadelerin anlaşılması için de geçerli bir önkabul olarak alabiliriz. Dini geleneğe bağlı toplumlar, Tanrı-insan-kâinat ilişkilerine dair isim ve sıfatlandırmada daha çok mensubu olunan dinin kavramlarını kullanma eğilimi göstermekte iken dini gelenekten uzaklaştıkça, modern dünya insanının düşünce ve yaşam tarzlarıyla birlikte, literatürdeki dini referanslar ve kavramların, yerlerini, seküler ifade tarzlarına bırakmaya başladığını söyleyebiliriz. İnsanın, Tanrı ile olan iletişiminin yaratılışından itibaren sürdüğünü ve bu iletişimin belli dönemlerde de vahiy kanalıyla gerçekleştiğini bilmekteyiz. Örnek olarak, Tanrı-insan ilişkisine dair vahiy menşeli (semavi) dinlerde iletişim süreçlerinde yapılan tanımlamada Kitap ve Peygamberden kaynaklanan bir avantaj söz konusu iken, kaynaklardan uzaklaştıkça modern ve postmodern dönemde bu ilişkinin tanımlanmasında birtakım güçlüklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Semavi dinler nihailik konusunda her ne kadar iddia sahibi olsalar da sanayi devrimi, kapitalizmin yayılması ve sekülerleşen yaşam tarzları bu iddiaları görmezden gelme noktasında ısrarcı görünmektedir. Bu durum kendisini belki en aşırı şekilde pozitivist ve materyalist ekollerde göstermiştir diyebiliriz. Ancak son yüzyılda Tanrı-insan ilişkisini tanımlamak noktasında ortaya çıkan durumun tespiti ve ifadesi konusunda önemli bir kafa karışıklığının olduğu su götürmez bir gerçektir. Nietzsche’ye göre bu durum ya Tanrı’nın ölümünden ya da dinsel olanın geri dönüşünden ibarettir. Gauchet’in yaklaşımında bu durum, dinin yükselişi ile inancın bireyselleşmesi süreçlerinin birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Ferry’nin, Tanrı’nın mahiyeti merkeze alınarak yapılmış bir değerlendirmesinde bu durum tanrısallığın insanlaşması ya da insanın tanrısallaşması olarak tasvir edilmeğe çalışılmıştır.³ Walsch ise Tanrı ile iletişimin gerçek kaynağının dinler değil, insanın kendi duygu ve düşünceleri olduğunu söylemektedir.⁴

Düşünce tarihine bakıldığında Tanrı-insan ilişkisine dair açıklamaların deizm, teizm, panteizm, panenteizm, ateizm veya agnostisizm gibi bir takım izah yöntemleri ile ifade edildiği görülmektedir. Günümüzde Tanrı insan ilişkisine dair yapılacak açıklamalarda Tanrı merkezli yaklaşımların yerinin insan merkezli yaklaşımlara evrildiğini söyleyebiliriz. Eskiden toplumlar yoğun biçimde dine göre işlerlerdi⁵. Dolayısıyla geleneksel izah tarzları, Tanrı karşısında insanın konumunu sorgulamaya ve açıklamaya çalışırken günümüz postmodern insanının, insan karşısında Tanrı’nın durumunu sorgulamayı ve açıklamayı tercih ettiğini görmek mümkündür. Başka bir deyişle eğer din,, ezeli bilgisiyle olmuş ve olacak her şeyi önceden belirleyen ve korkutma, sindirme, zayıflatma ve hiçleştirme yoluyla insanları otantik olmayan bir hayata sürükleyen bir otoriter bir Tanrı’dan dem vuruyorsa, böyle bir Tanrı postmodernistlerin ellerinde can verecektir.⁶

¹ Platon, Euthyphron, (Çev: Güvenç Şar), İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2011, s.79.

² Müslüm Turan, Postmodern Teori, İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2011, s. 119.

³ Luc Ferry, Marcel Gauchet, Dinden Sonra Dinsellik, (Çev: Can Utku), İstanbul: Agora Kitaplığı, 2005, s.1-3.

⁴ Neale Donald Walsch, Tanrı ile Sohbet, İstanbul: Ötesi Yayınları, 2011, s.23.

⁵ Ferry, s.33.

⁶ Abdüllatif Tüzer, Din ve Rasyonalite Postmodern Bir Yaklaşım. Ankara: Lotus Yayınevi, 2009, s. 339.

İnsanoğlu, yaşamını anlamlandırma konusunda daima hemcinsini aşan bir diyaloga ihtiyaç duymuştur. Bu, onu bir sonraki adımda aşkın olana yöneltmiştir. Bu soruya cevap bulmayı düşündüğü tek kaynak olan ve adına Tanrı dediğimiz yüce varlık ile diyalogun açıklanma tarzı, yerden göğe (insandan Tanrı'ya) doğru mu yoksa gökten yere (Tanrı'dan insana) doğru mu tespit edilmelidir. Bu anlamda cevap bulması gereken soru, daha net bir ifade ile ortaya koyacak olursak, iletişimi başlatanın kim olduğu sorusudur. Turan'ın "modernite öncesi teolojik dünya tasarımı"⁷ adını verdiği dönem için bu sorunun cevaplanması, öncelikle insanın kendisini susturmasına yani Tanrı'nın konuşmasına bağlıdır. Dolayısıyla dinlerin iddialarına göre Tanrı insanı yarattıktan sonra onunla irtibat kurmak istedi ve bir bakıma diyalogun başlangıcı gerçekleşmiş oldu. Vahiy süreçleri ile bu durum kutsal metinler ve Peygamberlerle daha net bir kanalda kendisini ortaya koymuş oldu. İletişim Tanrı'nın kontrolünde ve onun istediği dilde gerçekleşmiş oldu. Ancak, Euthyphro'da da ifade edildiği⁸ gibi bir müddet sonra, Tanrı'nın ne istediği ya da neyin doğru/yanlış, iyi/kötü, güzel/çirkin olacağı ile ilgili kararlarını aslında insanın kendisinin belirlemeye başladığı bir değerlendirme sürecinin varlığı dikkatlerden kaçmamalı. Doğal bir gelişme olarak karşılanması beklenen, kaynaktan uzaklaştıkça ortaya çıkan otorite zafiyeti, yeni otoritelerin doğmasına zemin hazırlamakta, adeta tabiat boşluk kabul etmez metaforu bu alanda kendine özgü biçimlerde yeni formlarla ortaya çıkmaktadır.

Geçmişte, belki de ilkel toplumlarla ilgili bir örnek üzerinden ifade etmek gerekirse bireyden beklenen, konumunu ifade etmek üzere, başarılı ya da yetenekli olduğu bir faaliyet ile kendisini ortaya koyması, müstakil bir şahsiyet olarak belirmesi ve bunun reel karşılığı olan bir konumda bir uğraşı veya bir meslekte kendini ifade etmesidir. Bu konumlandırma kutsal, insanın kendisini çevrelediği aşkın boyutun bir uzantısı olarak dünyada işaretlerini aradığı bir içerikle algılanmaktaydı.⁹ Böylece, kutsalın, aşkının, doğaüstü güçlerin bir bakıma dinin, bireyin, kişisel gelişiminde ve kendisini dünyadaki konumlandırma çabasında etkinliği hissedilir. Değişen dünya, gelişen teknoloji, artan nüfus, birtakım kimlikler altında bir araya gelen topluluklar ve ortak değerlerin doğması ya da ortak değerlere olan ihtiyaç ile birlikte, modern insanın, konumunu belirlemede, birey olmaktan daha çok merkeze yakın olmayı tercih ettiğini söyleyebiliriz. Herhangi bir topluluğa, gruba ya da ekole bağlı olmak modernizmin bir ucundan tutmak için yardımcı bir güç olarak kullanılmakta, motivasyon kaynağı olarak önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu sürecin öne çıkan unsurlarından biri olarak da bireyin, kendisini, dini grup olarak ifade eden yapılara bağlanmak yoluyla dinin asıl kaynağından uzaklaşmasıdır. Bu durum bireyin söylem ve eylemlerinde, dışavurumu gerekli bir tarz olarak kabul görmektedir. Daha seküler tercihler daha materyalist yönelimler ve daha pozitivist yaklaşımlar hayatını çepeçevre sarmıştır ve birey, bu baskıdan, kendisinden istenen eylem tarzını ortaya koymak suretiyle kurtulacağını düşünmek durumunda kalmaktadır. Yani zamanın, dinden artılmış dilini, gelenekten soyutlanmış yaşam tarzını ve seküler düşünce biçimlerini taşıması onu modern kılan temel unsurlar olmaktadır.

Günümüz postmodern insanının ise konumunu belirlemek ile ilgili herhangi merkezi bir kaygı taşımadığını ve modernlik ile ilgili tercihlerin merkeze yakın olmaktan daha çok merkezden uzak herkesin kendine özgü tercihlerinin belirlediği müstakil modernliklerle ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bu süreçte birey, dinin kendi hayatındaki etkinliğini tanımlama konusunda gelenekten uzak olmanın dezavantajını ve dolayısıyla güçlüğü / zorluğunu yaşamaktadır. Dinden tamamen kopma ile dindar bir hayatın formunu tam olarak benimseme çelişmesine bir çözüm bulamamaktadır. Bir başka deyişle dinin ne dediğinin değil ne demesi gerektiğinin zemininde oluşan tartışma, bütünselliği, tutarlığı ve önermeleri muğlaklaşan bir tartışma alanı açmakta ve bunalımı beslemektedir.¹⁰ Dolayısıyla insanın doğasına ait olan yüce bir varlığa inanma ihtiyacı, günümüzde bireyi iki alternatif ile karşı karşıya

⁷ Turan, s.13.

⁸ Euthyphron, s.79.

⁹ Mustafa Tekin, Kutsalın Serüveni, İstanbul: Açılım Kitap, 2003, s.16.

¹⁰ Tekin, s.28.

bırakmış görünmektedir. Bir taraftan modernleşme ile birlikte yapıları da değişen yeni dini oluşumların cazip sunumları, diğer taraftan bireyin dindarlık eğiliminin içsel bir faaliyet ile ağırlıklı olarak şeklini ve yapısını kendisinin belirlediği dinsel bir düşünüş biçimi. Modern dünya, her ikisini de destekleyen, adeta bu her iki eğilimin neticesinde de görünürde bireyin istediğinin arka planda ise modernizmin ve kapitalizmin hedeflerinin gerçekleştiği bir alan haline almış oldu.

Birey, yapacağı herhangi bir tercihle yeni dünyanın yeni tip dindarlık eylem tarzlarından birini seçmiş olmakta ve bu tarz yapıların kendisinden istediği ritüelleri yerine getirmekle görevlendirilmek suretiyle kaynağını kutsal olana atfeden ancak bir bakıma insan yapımı bir alanın emrine girmiş bulunmaktadır. Burada gerçekleşen şey, dindarlık olarak değil, belki bireyin, verilen emri yerine getirmek ile ilgili tatmin duygusu olarak tanımlanabilir. Problem ise emrin kaynağının sorgulanması ve doğrulanması sorunudur. Yeni tarz dindarlık modelleri arasında kendisine yer bulan bireyin konumu şu şekilde bir örnekle açıklanabilir. Dindar bireyin yaşantısı ile ilgili nihai amacının Tanrı'ya ya da onun rızasına ulaşmak olduğunu varsaydığımız dolayısıyla ulaşmayı arzu ettiği şeyi bilen ve varmak istediği yerden emin olan dindarın, tasavvuf literatüründe dile getirildiği şekliyle nihayetinde yapmak zorunda olduğu bir yolculuk vardır ve bu yolculuk belli bir zaman dilimini, yolda karşılanması gereken birtakım ihtiyaçları, yoldan kopmamak ve hedeften sapmamak adına bazı yol yardımcıları / işaretleri ve en önemlisi de hedefine varmada motivasyonunu canlı tutacak uyarıları gerektirmektedir. Modern dünya, hedefine varmak üzere yola çıkan bireyin tüm bu ihtiyaçlarını karşılamak üzere yol kenarlarında tabiri caizse istasyon vazifesi gören sistemlerin kurulmasını bir imkân temini olarak tesis etmiştir. Yalnızca hedefine yoğunlaşmış olan insanın, bu tesislerden gerekli ihtiyaçları temin edip yoluna devam etmesi beklenirken, bu ışıklı ve hoş görünümlü imkânların cazibesine kapılarak vaktini ve tüm enerjisini buralarda tüketen, hedefini unutan, yolundan sapan ve bu noktaları kalıcı alanlar olarak görmeye başladığı durum, konunun mahiyetini ifade etmek için açıklayıcı görünmektedir. Bu tür oluşumların, zaman içerisinde çoğaldığını, çeşitlendiğini, müntesip kazanmak adına farklı alternatifler oluşturmak suretiyle inanırların aklını çelmeye ve onların tüm enerjilerini elde etmeye çalışmaları yeni tip dindarlaşma eğilimlerinin doğal eylem tarzlarıdır.

Diğer bir eğilimde ise birey, geleneksel inanç ve yaşam biçiminden uzak kalmakla birlikte yukarıda sözü edilen oluşumların da herhangi birini kabul etmemektedir. Onun inanç dünyası bir tür mistisizme yönelirken yine burada sorun, kendisiyle ilişki kurulan tek varlık olarak ortada duran Tanrı ile ilgilidir. Hemen hemen hiçbir dini geleneğin kendi kutsal metinlerinde ve kültüründe ifade edilen Tanrı tanımını kabul etmeyen ya da bunları görmezden gelen birey, inandığı şey ile ilgili tanımlamayı, tıpkı diğer yaşam alanlarında, değerlerinde ve düşüncelerinde başvurduğu yöntemle kendiliğinden tanımlama faaliyetine girmektedir. Düşünce biçimi ve yaşam tarzı ile ilgili kanaatleri inançları ile ilgili tanımların da yavaş yavaş belirmesine yardımcı olmaktadır. Tıpkı Aristoteles'in Tanrı'nın varlığına dair delillendirme yöntemini yerden göğe şeklinde yapmayı tercih ettiği gibi. Bilindiği gibi Platon varlığı gökten yere doğru bir izah tarzı ile açıklamaya çalışmıştı, geleneksel izah tarzlarının da ağırlıklı olarak bu minvalde gerçekleştiğini değerlendirecek olursak, modern insanın Aristoteles'in yöntemini tercih ettiğini bir bakıma deizmin yeni bir çeşidinin ifadesinin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Aristoteles'in Tanrısı, evet vardı, ama sadece yaratılışın, kâinatın kısacası varlığın kendisine isnat edilmesi gereken bir ilk varlığa ihtiyaç olduğu için vardı. Modern insan için de Tanrı hala var, ancak onun istediği isim ve sıfatlara haiz olarak. Aristoteles'in Tanrısına nispetle daha fazla hayatın içerisinde olan bir Tanrı olarak.

Tanrı ile ilgili bu tür bir yaklaşımın tanımlanmasında referans alınması gereken ve hemen karşımızda duran iki temel unsurdan söz edebiliriz. Birincisi, varlığın kendisine isnat edildiği tahtına çekilmiş Tanrı'yı ifade eden geleneksel deizm. Diğeri de yaşamının tüm alanları ve her safhası ile ilgili kararları kendisinin belirlediği daha çok fenomenleri referans alan postmodern düşünce tarzı. Bu nedenle bir postmodernin düşünce sisteminde tanrı imajı, her şeyden önce ancak bir fenomen olarak tanımlanma

imkanı bulabilmektedir. Temelde deizm ile olan yakınlığı nedeniyle de bu tarz bir Tanrı imajını “postmodern tanrı” kavramı ile ifade etmenin yerinde olacağını düşünmekteyiz.

Postmodern bireyin düşünce tarzının gelenekte karşılığı bulunan bir yaşam tarzı olduğunu anlatan meşhur sözlerden biridir belki de “düşündüğün gibi yaşayamazsan yaşadığın gibi düşünmeye başlarsın” ifadesi. Tüm imkânları önünde hazır bulan modern insan zaten ortaya koyması gereken bir düşünce motivasyonu taşımadığı için mutlu olmak üzere aldığı her karar ve gerçekleştirdiği her eylem, düşünce yapısına öncülük eder konumda olacaktır. Mehmet Akif’in “Fatih Kürsüsünde” adlı manzumesinde bilhassa yanlış kader ve tevekkül anlayışına sahip insanları eleştirirken Tanrı-insan ilişkisine dair bu tarz bir tanımlamanın yapıldığına dair örneklere bolca yer verildiğini görmekteyiz;¹¹

“Çalış!” dedikçe Şeriat, çalışmadın, durdun,
Onun hesâbına birçok hurâfe uydurdun!
Sonunda bir de “tevekkül” sokuşturup araya,
Zavallı dîni çevirdin onunla maskaraya!
Bırak çalışmayı, emret oturduğun yerden,
Yorulma, öyle ya, Mevlâ ecîr-i hâsın iken!
Yazıp sabahleyin evden çıkarken işlerini,
Birer birer oku tekmîl edince defterini;
Bütün o işleri Rabbim görür: Vazîfesidir...
Yükün hafifledi... Sen şimdi doğru kahveye gir!
Çoluk, çocuk sürünürmüş sonunda aç kalarak...
Hudâ vekîl-i umûrun değil mi? Keyfine bak!

...
Başın sıkıldı mı, kâfi senin o nazlı sesin:
“Yetiş!” de kendisi gelsin, ya Hızır’ı göndersin!
Evinde hastalanan varsa, borcudur: Bakacak;
Şifâ hazinesi derhal oluk oluk akacak.
Demek ki: Her şeyin Allah... Yanaşman, ırgadın O;
Çoluk çocuk O’na âid: Lalan, bacın, dadın O;
Vekîl-i harcın O; kâhyan, müdir-i veznen O;
Alış seninse de, mesul olan veriştin O;

...
Ya sen nesen? Mütevekkil! Yutulmaz artık bu!
Biraz da saygı gerektir... Ne saygısızlık bu?
Huda’yı kendine kul yaptı, kendi oldu Huda;
Utanmadan da tevekkül diyor bu cürete... Ha?

...
Senin bu kopkoyu, şirkin sığar mı imana?
Tevekkül öyle tahakküm demek mi Yezdân’a?
Kimin hesâbına inmiş, düşünmüyor, Kur’an...
Cenâb-ı Hak çıkacak, sorsalar, muhatap olan!
Bütün evâmire i’lân-ı harb eden şu sefih,
Mükellefiyeti Allah’a eyliyor tevcih!

Anlaşılan o ki, insanın, Tanrı karşısındaki tutumunu belirlerken ya da belirtirken, onun içinde bulunduğu durum, birey üzerinde etkin olmaktadır. Ayrıca insanın Tanrı ile olan ilişkisinin din ile olan ilişkisini belirlemede etkin bir faktör olarak dikkate alacak olursak, insanın kendisini Tanrı karşısındaki

¹¹ Mehmet Akif Ersoy, Safahat, İstanbul: Gonca Yayınevi, 1996, s.233-234.

konumlandırılmada kullandığı referanslar ve kavramlar onun dindarlığının boyutlarını da ortaya koymaktadır. Yukarıdaki örnek metinde Tanrı'yı adeta kendisi için var olan, kendisi için çalışan ve onun ihtiyaçlarını karşılayan bir varlık olarak tasavvur eden insanın, bir bakıma kendi Tanrısını yarattığını söylemek hiç de hatalı olmayacaktır. Postmodern Tanrı kavramı ile ifade ettiğimiz ve günümüz postmodern insanının inanmak istediği varlık olarak tanımlamaya çalıştığımız varlığın/Tanrı'nın, zengin dünyanın nimetlerini insanın hizmetine sunmak için çabalayıp duran hatta tüm bu çabalarına rağmen bir türlü takdir görmediğini, inananını bir türlü tatmin edemediğini görmekteyiz. Bu noktadan itibaren, kendisine dua edildiği halde ihtiyaç ve dualara yetişemeyen bir Tanrı'nın otoritesinin sorgulanmaya başlandığı, bir sonraki adımda varlığının sorgulandığı hatta ona ihtiyaç dahi kalmadığı gibi bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Kötülük problemi ile sorunların üstesinden gelemeyen bir Tanrı'nın varlığı sorgulanırken, postmodern tanrı imajıyla ihtiyaçlara cevap veremeyen ya da yetişemeyen bir Tanrı'nın konumu tartışmaya açılmıştır.

Bu nedenle dini kurumların/dinlerin, kendi emir ve yasakları ile doktrinlerinin referansları daima kutsal kitap ya da peygamber vasıtasıyla insan ile iletişim kuran Tanrı'nın ta kendisindedir. Yani tek tek bireylerin fikirlerine terk edilmez. Her birey gerek Tanrı karşısındaki gerek kâinat karşısındaki kendi konumunu ifade etmede Tanrı'nın bu konuda ne dediğine bakmakla ve o söylem tarzına uygun bir dil kullanmakla yükümlüdür. Bu, bireyleri birleştirici bir dilin oluşmasına yardımcı olduğu gibi birey için de hazır bir söylem sunmaktadır.

Postmodern insanın yaşam biçiminin ve aslında tercihlerinin dini unsurlardan soyutlandığında ve onun yerine başka herhangi bir dini ya da ideolojik unsur ikame edilmediğinde, insanın daha çok hayvansal doğasına eğilimli arayışlar ve tercihlerin ortaya çıktığını gözlemlemek mümkündür. Dinlerin insanı yüceltme iddiasında bulunan bir fonksiyonu da göz önüne konduğunda, dinden arınmış bir yaşam tarzında bu tür bir fonksiyonu icra edecek başka bir mekanizma ortada kalmamaktadır. Dolayısıyla insan, davranışlarında, daha fazla bireysel, duygusal, refleksif ya da tepkisel tutumlarla başbaşa kalmaktadır. Postmodern insanın referanslarının söylem ve eylem tarzlarını belirlemede ne kadar etkin olduğuna dair birkaç örnek vermek açıklayıcı olacaktır. Modern insan toplumun yaygın tercihlerini ve üzerindeki etkinliğini dikkate alırken postmodern insan bu baskıların tamamından kurtulmuştur. Kendi öz benliğini ortaya koymak için o anki duygu ve düşünceleri ile içinden ne tür bir eylem tarzını gerçekleştirmeyi arzu ediyorsa o şekilde davranmayı tercih etmektedir. Yani, hemen, şimdi, burada ve o anda aklına geldiği şekliyle isteyen bir birey.

- Modern insan binbir zahmetle hazırlanarak sunumu için de bir o kadar çaba tüketilerek ikram edilen yemeği, üç katlı servis tabaklarında çatal, kaşık ve bıçak kullanarak üstelik uzun bir zaman ayırarak keyifle yerken, postmodern insan iki dakikada hazırlanan bir peçete arasında sunulan tüm malzemenin üst üste dizildiği hamburgeri ayaküstü bir çırpıda tüketmeği tercih etmek durumunda. Ne yemek gerektiği konusunda ise modern insan kimsenin adını duymadığı şeyleri yemeği ararken postmodern insanda fastfood usulü ile belli birkaç çeşit yemek yemeği tercih etmektedir.
- Modern insan için kişinin yaş, cinsiyet durumlarına göre toplumsal, ekonomik ve dini kimliğini de yansıtan ve hatta her tür etkinliğe ait kıyafetleri tercih etmede gösterdiği bir hassasiyet var iken, postmodern insan için unisex diye bildiğimiz kadın ve erkeklerin ortak giyebileceği, zihinlerimizde oturmuş olan yaş kalıplarına uyup uymaması hiç de önemli olmayan, toplumsal, ekonomik ya da dini kimliğini asla tahmin dahi edemeyeceğiniz ve her zaman her yerde giyebileceği kıyafetler tercih edilebilir. Kıyafet konusu yemek konusunun aksine farklılığı tercih eden bir postmodern reflekstir. Amaç farklı olmaktır; hatta aynı kıyafetlerin tercihinin "pişti olmak" diye ifade edilen ironik bir söylemi de oluşturmuştur. Postmodernliği yeniden modern öncesine dönüş ile de ilişkilendirerek kıyafetlerin yırtık kumaşlı, alaca renkli, simetrisi olmayan, ütüsüz elbiseler olarak ortada dolaştığını görebiliriz.
- Modern insanın birbirine hitap ederken muhatabın yaşını, toplumsal ve dini kimliğini dikkate alarak (beyefendi, muhterem, hacı amca, hacı anne, hocam vb.) büyük ölçüde tevazu ve saygıyı ön plana çıkardığını, postmodern insanın ise bu tür kavramları kullanmamayı (bunun nedeni toplumsal hitap şekillerini bilmemesi olabilir) hatta daha trajikomik şekilde bu tür sıfatları herkes için kullanmayı tercih ettiğini görüyoruz. Gençlerin birbirlerine hacı ya da hocam diye hitabı, memur

ya da işçi katmanında çalışanların birbirlerine müdür ya da patron diye hitabı bunların örnekleri olarak gösterilebilir.

- Postmodern eğilimlere bir örnek olarak farklı olması bakımından şu örneği de verebiliriz; çocuk ismi seçiminde geçmişe, ataya ya da örnek alınan övülen kişilerin isimlerine bakılırken yeni tercihleri belirleyen kriterler, daha fazla doğaya özdeş isimlerdir.
- Bireysel reflekslerde ortaya çıkan ani tepkiler yine ilkel insan tiplemesinin reflekslerine benzemektedir. Cep telefonuna dalıp da bir ses geldiğinde aniden etrafına bakan kimse.

Örnekleri çoğaltmak mümkün, fakat dikkat çekmek istediğimiz nokta, modern zamanın insanı diğer bir ifade ile aslında toplumun tercihlerini ve ortak kanaatlerini daha fazla dikkate alan insan, ben merkezli tercihlerin karşısında toplumun beklentilerini göz ardı etmeyen, dolayısıyla tercih yaparken düşünmek durumunda olan, düşüncesinin referansları da ağırlıklı olarak dini ve sosyal yapı olacağı için onların etkisinde kalan insandır. Postmodern insanı tarif etmek için ise şu tür bir yanılığdan bahsetmeden geçmek doğru olmayacaktır. Zira insanı postmodern tutumlar edinmeğe iten sebepler vardır ve bunların başında, küreselleşme, aile yapılarının bozulması ya da değişmesi, ve akabinde ortaya çıkan ekonomik konjonktür. Bunları ifade etmemin sebebi ise bu etkenlerin, daha hızlı akmaya başlayan yaşantı içerisinde, bireyin hayatını abluka altına alması, tercihlerini sınırlandırması, düşünmeye, eleştirmeye, fırsat tanımaması, tercih yapma imkânının kalmaması, dolayısıyla herhangi bir eylem tarzını belirlemede derhal hazır olan seçenekleri kullanma kolaylığına yönelmesi, dini, sosyal ya da kişisel hiçbir etkenin dikkate alınmamasıdır. Ya da çok azının dikkate alınmasıdır. Bu durumu ifade etmek için yine postmodern bir kavram kullanmak yerinde olacaktır. Çocuğu için bir yaş günü partisi hazırlayacak olan ebeveyn sorulan ilk soru nasıl bir tema düşünüyorsunuz sorusudur. Zira kendine ait bir yaşantısı olan için tema aslında bellidir. Mesela bir mevlit organizasyonudur. Komşular ve çocuğun arkadaşları çağrılır, Kuran okunur, ilahi okunur, mevlit şekeri ikram edilir, hayır duaları okunur. Postmodern insanın temaları ise pamuk prenses ve yedi cüceler, kırmızı başlıklı kız, hansel ve gratel, uyuyan güzel, sindrella ve dolayısıyla bu hikayelerin kahramanlarının renkleri, kıyafetleri kullandıkları nesnelere temayı belirleyen unsurlar olacaktır.

Sonuç

Anlaşılabileceği üzere bu kavram üzerinden insan öncelikle toplumdan soyutlanmak suretiyle yalnızlaştırılmakta ve akabinde ona sunulan suni toplumsal yapılarda ve bu yapıların ondan istediği davranış kalıplarında yaşamaya mecbur bırakılmaktadır. Çok fazla davranışçı bir çözümlemeye girdiğimin farkındayım, ancak günümüzde düşünce dünyamızı fenomenlerin belirlediğini inkâr edemeyiz. Tüm bu fenomenlerin baskısı, her insana kendi güya özgür dünyalarında aslında tek tip düşünmeyi amaçlayan bir durumun oluşmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu tür bir ortamda bireyin Tanrısına istediğinin sıfatları verebilir onu istediğinin kalıba sokabilirsiniz. İşte son zamanlarda gördüğümüz gibi, Tanrı ile konuştuğunu ve Tanrı'nın kendisine amaca ulaşmak için her yolun mubah olduğunu söylediğini iddia ederek bireyleri istediği yönde manipüle ettiği bir Tanrı tasavvuru örneğini yaşadık.

Sonuç olarak postmodern insanın Tanrı tasavvurunun, semavi kaynakları referans almadığı, bireyin kendisine ait de olmadığı, bilakis değişen dünyanın ondan beklentileri ile bu beklentileri karşılması için kendisine sunulan bir Tanrı tasavvuru olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum kadim dinlerin otoritelerini tehdit etmekle birlikte bireylerin yaşamlarını adayabilecekleri yüce yaratıcı fikrini de tahrir etmekte, bireyi dünyada yalnızlaştırmakta öte dünya fikri hakkında şüphelerin doğmasına zemin hazırlamaktadır. Dolayısıyla birey, bu dünyanın tüm zevklerini bir an evvel tatma hevesiyle dolmaktadır. Bu dünya ve öte dünyaya ait tüm planlarını kendisi etrafında şekillendirdiği Tanrı'ya hayatında yer vermeyen bir birey için, yaşamın sonsuz çeşitliliği Tanrısal hazzın yerini almaya aday görünmektedir.

KAYNAKLAR

- Bauman, Zygmunt. Postmodern Etik. Çeviren Alev Türker. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.
- Çiller, Özer Uçuran. İnfoteizm Tanrı'nın Enformasyonu. İstanbul: Doğan Kitap, 2011.
- Demirel, Serdar. Postmodern Çağda Müslüman Bilincin İnşası 1. İstanbul: Rihle Kitap, 2016.
- Erentürk, Cumhuriyet. Monoteist Düşünceler Kur'an'daki Dine Bir Adım Daha... İstanbul: Ozan Yayıncılık, 2008.
- Ersoy, Mehmet Akif. Safahat. İstanbul: Gonca Yayınevi, 1996.

- Ferry, Luc, ve Marcel Gauchet. Dinden Sonra Dinsellik. Çeviren Can Utku. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2005.
- Işık, Aydın. Din ve Estetik Felsefi Bir İnceleme. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2013.
- Keskin, İbrahim. Modernizmin Kısılcısından Postmodern Dünyaya Din ve İslam. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2014.
- Platon. Euthyphron. Çeviren Güvenç Şar. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık, 2011.
- Sinnot-Armstrong, Walter. Tanrısız Ahlak. Çeviren Atilla Tuygan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- Taylan, Necip. Düşünce Tarihinde Tanrı Sorunu. İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2015.
- . İslam Düşüncesinde Din Felsefeleri. İstanbul: İFAV Yayınları, 2013.
- Tekin, Mustafa. Kutsalın Serüveni. İstanbul: Açılım Kitap, 2003.
- Turan, Müslüm. Postmodern Teori. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2011.
- Tüzer, Abdüllatif. Din ve Rasyonalite Postmodern Bir Yaklaşım. Ankara: Lotus Yayınevi, 2009.
- Walsch, Neale Donald. Tanrı ile Sohbet Alışılmadık Bir Diyalog 1. Çeviren Nil Gün. İstanbul: Ötesi Yayınları, 2016.
- Ward, Graham. The Postmodern God. Massachusetts, USA: Blackwell Publishers, 2000.
- Winter, T.J. (Abdülhakim Murad). Postmodern Dünyada Kibleyi Bulmak. Çeviren Ömer Baldık ve Muhammet Şeviker. İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.